CROSSBORDER JURISTS ASSOCIATION

AVRUPA KOMİSYONU RAPORLARINDA TÜRK YARGISININ DURUMU (2016-2021)

Mart-2022

Hazırlayan:
MUSTAFA DOĞAN

https://www.crossborderjurists.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ _____ 3

1. Türkiye 2016 Raporu _____ 4

2. Türkiye 2018 Raporu _____ 6

3. Türkiye 2019 Raporu _____ 9

4. Türkiye 2020 Raporu _____ 11

5. Türkiye 2021 Raporu _____ 15

GİRİŞ

Avrupa Komisyonu tarafından 1998 itibaren her yıl düzenli olarak, Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı sürecindeki durumunu tüm yönleri ile ele alan bir rapor yayınlanmaktadır. Bu raporlar daha evvel ilgili yıla ait "İlerleme Raporu" olarak isimlendirilmekte iken (örneğin "2014 İlerleme Raporu), 2015 yılında "ilerleme" tamlaması çıkartılarak ülke raporu (örneğin "Türkiye 2015 Raporu") şeklinde adlandırılmaya başlanmıştır.

Avrupa Komisyonu'nun bu raporları Türkiye'deki hukukun üstünlüğünü ve genel durumunu anlama adına büyük önem arz etmektedirler. Raporlar, bir hastanın röntgeninin çekilmesi, kan değerlerinin ölçülmesi gibi Türkiye'nin sorunlu alanlarını gözler önüne sermektedir. Çalışmamızda incelenen raporlarda ortaya konulan tespit ve değerlendirmeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye ile ilgili söylenecek şey Türkiye'nin çok hasta olduğu ve yıldan yıla durumunun gittikçe daha da kötüleştiğidir. Ülkenin hukuk alanındaki bu kötüye gidişi, diğer alanları da etkilemiştir. Hukukla bağlantılı diğer tüm alanlara da hastalıklar sirayet etmiştir. Gerek ekonomik gerekse sosyal veriler gerilemeyi teyit etmektedir. Kadın cinayetleri, uyuşturucu kullanımı, ülkenin para biriminin değeri, enflasyon gibi alanlarda da paralel bir kötüye gidiş net bir şekilde görülmektedir.

Çalışmamızda 2017'na dair bir rapor göremeyeceksiniz. Bunun sebebi Avrupa Komisyonu'nun 2017 yılında bir rapor yayınlamamasıdır. Bu tutumun nedenlerini ortaya koyma adına kısa bir açıklama yerinde olacaktır. Yukarıda belirtilen rüşvet ve yolsuzluk operasyonlarının ardından yaşanan değişimler 2014, 2015 ve 2016 raporlarında negatif bir seyir halinde ortaya konulmuştur. Türkiye'nin hızla hukukun üstünlüğüne dair ilkelerden ve insan haklarından uzaklaştığı yönünde tespitler yapılmış ve kaygılar dile getirilmiştir. Bu süreçte tüm çağrılara rağmen Türkiye'den olumlu hiçbir yanıt gelmez, düzelme gözlemlenmez. 2016'da yaşanan şaibeli darbe girişimi neticesinde ilan edilen olağanüstü hâl sonrasında temel hak ve özgürlüklerin ölçüsüz ve sorumsuz bir şekilde ortadan kaldırılması sorunu daha da derinleştirmiştir. Türkiye'nin bu tutumu müzakerelerin askıya alınması, finansal desteğin kısıtlanması hatta Gümrük Birliği Modernizasyonunun askıya alınması gibi yaptırımlarla karşılaşmasına netice vermiştir. Avrupa Birliği, tepki olarak 2017 yılında rapor yayınlamayacağını duyurmuştur. Bunun yerine Türkiye'ye 2016 ve öncesi raporlarda ortaya konan eksikliklerin giderilmesi, tavsiyelerin hayata geçirilmesi için sürer vermiştir.

Hazırladığımız bu Rapor, Türkiye'deki yargının durumuna ilişkin raporlar dizisinin ilkidir. Bu raporlarla amaçlanan, tarafsız farklı dış gözlemcilerin değerlendirmelerini bir araya getirmektir. Bu yolla yargının sorunlu ve hastalıklı alanları kolaylıkla görülebilecek ve çözüm odaklı tartışmalara da kaynak sağlanmış olacaktır. Uluslararası resmi ve sivil kurum ve kuruluşlar tarafından yayınlanan diğer rapor, karar ve görüşlere dair raporlamalarımız devam edecektir.

1. Türkiye 2016 Raporu

2016 yılı raporunda[1] Türkiye'de yargının genel durumu, bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili endişeler ve aksaklıklar yoğun bir şekilde dile getirilmiştir. Hâkim ve savcıların meslekten çıkarılmaları, tutuklanmaları, haklarında açılan davalar, hâkim/savcı adaylarının seçimi, Adalet Akademisinin bağımsızlığı ve eğitim sürecindeki etkinliği, meslek etiği ile ilgili sorunlar, hakim ve savcıların yer değişikliklerine ilişkin kararlar eleştirilmiştir. Danıştay ve Yargıtay kanununda yapılan değişiklikle bazı üyelerin üyeliklerinin düşürülmesi, yüksek mahkemelerin iç işleyişi ile ilgili sık mevzuat değişiklikleri yargının bağımsızlığına müdahale olarak görülmüştür.

Raporda yargının durumu ifade etmek için kullanılan kelime ve kelime öbekleri şu şekildedir: "gerileme", "ciddi endişe", "daha da kötüleşme", "güçlü siyasi baskı", "ayrımcı adalet", "siyasi müdahale", "temel ilkelerle çelişme", "hukuki belirsizlikler", "yürütmenin yargıyı etkilemesi", "AİHM içtihatlarından giderek uzaklaşma", "ciddi zorluklar", "sekteye uğratma".

Raporda, yargının genel durumu şu şekilde özetlenmiştir: "Özellikle yargı bağımsızlığı konusunda geçen yıl gerileme olmuştur. Yüksek Mahkemelerin yapısı ve kuruluşuna ilişkin yapılmış olan önemli değişiklikler ciddi endişe kaynağı olup söz konusu değişiklikler Avrupa standartları ile uyumlu değildir. Gülen hareketiyle bağlantılı oldukları iddialarına dayanılarak, hâkim ve savcılar mesleklerinden alınmaya devam edilmiş ve bazı durumlarda tutuklanmışlardır. Bu durum, Temmuz'daki darbe girişiminin ardından daha da kötüleşmiş, hâkim ve savcıların beşte biri ihraç edilmiş ve mal varlıkları dondurulmuştur. Yargının, görevlerini bağımsız ve tarafsız şekilde gerçekleştirmesine imkân tanıyan ve yürütmenin ve yasamanın kuvvetler ayrılığı ilkesine riayet ettiği bir ortamda çalışması gerekmektedir. Rapor döneminde, hâkim ve savcılar üzerindeki güçlü siyasi baskı devam etmiştir. Yürütme ve yasama erki temsilcileri, diğerlerinin arasında, Anayasa Mahkemesi tarafından alınan kararları da tartışmaya açmak suretiyle, sürmekte olan davalar ile ilgili yorumlarda bulunmayı alışkanlık haline getirmişlerdir.".

Raporda yargının ayrımcılık temelli uygulamalarına ve yargıya yapılan müdahalelere dikkat çekilmiştir. "Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, Anayasa ve mevzuat ile düzenlenmektedir. Ancak uygulamada, davalarda ayrımcı adalet ve siyasi müdahale uygulandığı yönünde çok sayıda bildirim söz konusudur. Yürütme erkinin bir bütün olarak yargının itibarını olumsuz bir şekilde etkilemeye devam eden doğrudan müdahalelerine (Örn: kamuoyuna yapılan açıklamalar yoluyla) ilişkin ciddi endişeler bulunmaktadır."

17-25 Aralık 2013 ve sonrasında haklarında soruşturma açılan hâkim ve savcılara da değinilmiş, "Hâkim ve savcılara karşı açılan bazı disiplin ve ceza davalarında usul kuralları gözetilmemiştir; bu davalar bazen tamamen, aynı hâkim ve savcıların görevlerini ifa ederken hazırladıkları iddianamelere

[1] http://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/son__2016_ilerleme_raporu_tr.pdf

ve verdikleri kararlara dayanmıştır. Bu durum, hukukun üstünlüğüne ilişkin temel ilkelerle çelişmiş ve yargının güvenilirliğini ve bağımsızlığını önemli ölçüde sekteye uğratmıştır." denilmiştir.

15 Temmuz 2016 öncesi Yargıtay ve Danıştay'daki tasfiye operasyonu mahiyetindeki yasa değişikliği ve bu değişikliğin yargı üzerindeki etkisine dair "Yargıtay'ın ve Danıştay'ın yapısında ve oluşumunda değişiklik yapan kanunun Temmuz'da kabul edilmesi, yargının bağımsızlığı üzerindeki etkisi nedeniyle ciddi endişelere yol açmıştır. Yargı organlarının içyapısında ve başta ceza mahkemesi sistemi olmak üzere, mahkeme ağında sıklıkla yapılan değişiklikler hukuki belirsizliklere yol açmaktadır." tespiti yapılmıştır.

Raporda Sulh Ceza Hakimliklerinin yarattığı risklere de dikkat çekilmiş ve "Sulh ceza hâkimleri, yürütmenin yargıyı etkilemesine giderek daha fazla imkân tanıyan bir ortam yaratmıştır. Bu yargılama makamları, arama emri çıkarma, kişileri gözaltına alma ve taşınmazlara el koyma yetkilerini elinde tutan tek hâkim gibi hareket etmektedir. Kararlara yapılan itirazlar, yüksek yargı organları tarafından değil denk organlarca, yani diğer bir tek hâkim tarafından incelenmiştir. Verilen hükümler ve kararlar, AİHM içtihadından giderek uzaklaşıldığına işaret etmektedir." denilmiştir.

15 Temmuz 2016'da gerçekleşen şaibeli darbe girişimi sonrasında Erdoğan ve AKP yönetimi ile HSYK'nın yargı ile tasarrufları şu şekilde özetlenmiştir: "Darbe girişimini takip eden günlerde ve haftalarda, HSYK'nın toplam hâkim ve savcı sayısının beşte birine karşılık gelen 3.508 kişi açığa alınmış ve akabinde bunların 3.390'ı ihraç edilmiştir. İlk derece mahkemelerinden 2.229, Yargıtay'dan 109, Danıştay'dan 41, Anayasa Mahkemesinden 2 üye ve HSYK'dan 5 üye olmak üzere toplamda 2.386 hâkim ve savcı gözaltına alınmıştır. Darbe girişiminin ardından çok sayıda yeni hâkim yalnızca iki hafta içinde atanmıştır. Tedbirlerin boyutları ve alınma hızı uygulanan kriterler bakımından şüphe yaratmaktadır. Söz konusu büyük çaplı ihraçlar ile yeni hâkim ve savcıların büyük çaplı işe alımları yargının performansı ve bağımsızlığı önünde ciddi bir zorluk doğurmaktadır."

Hâkim ve savcıların meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerinin verildiği Adalet Akademisi'nin durumu ile ilgili olarak "Adalet Akademisi, hâkim ve savcı adaylarının meslek öncesi ve hizmet içi eğitimlerinden sorumludur. Şubat 2014'teki yasa değişikliklerinden bu yana Akademinin başkanının ve yardımcılarının yürütme tarafından atanıyor olması Adalet Akademisinin bağımsızlığını tehdit etmektedir. Yargının beşeri ve mali kaynaklarının, karşı karşıya bulunduğu sınamalarla orantılı olduğu görülmektedir." denilmiştir.

Yargıdaki yetişmiş insan kaynağı tasfiyelerinin yarattığı keşmekeşlik ve durumun yargının iş yüküne yansıması şu şekilde izah edilmiştir: "Yargılama sürecinin uzunluğu, uzun zamandır devam eden bir sorun olmuştur. Hukuk ve ceza davaları ile idari davalarda 2012'de azaltılan birikmiş iş yükü, müteakip senelerde ve özellikle 2016'da dikkat çekici ölçüde yeniden artmıştır. Yargı ağı karmaşıktır ve yeterli sayıda destek personeli bulunmakla birlikte bir insan kaynakları yönetimi stratejisi mevcut değildir."

Türkiye'de de yoğun tartışmalara da neden olan "yandaş yargı" oluşturulması yönündeki uygulamalar rapora da yansımıştır. "Darbe girişiminden sonra hâkim ve savcıların toplu halde ihraç edilmesinin ardından çok sayıda yeni personel alımının iki hafta içinde gerçekleşmesi seçim usulüne ve bu kişilerin mesleki niteliklerine ilişkin endişe yaratmıştır." denilmiştir.

Raporun yolsuzlukla mücadele ile ilgili bölümünde yolsuzluklarla mücadelede yargının pasifize edilmesine ilişkin tespitler yer almıştır. Raporda bu konu ile ilgili "Hâkim ve savcılar ile diğer kolluk görevlileri üzerindeki siyasi etki ciddi endişeye neden olmaya devam etmiştir. Siyasi şahısların karıştığı kamuoyunca yakından takip edilen yolsuzluk davalarını idare eden hâkim, savcı ve kolluk görevlilerinin görevden uzaklaştırılması, açığa alınması veya bunu müteakip haklarında kovuşturma başlatılması bu duruma örnek teşkil etmektedir." denilmiştir.

2. Türkiye 2018 Raporu

2018 yılı raporu[2] Türkiye hakkında bugüne kadar düzenlenmiş en sert raporlardandır. Raporda insan hakları, yargı bağımsızlığı, azınlık hakları gibi pek çok alanda gerilemeler ortaya konulmuştur. Türk yargısının tüm bu gerilemelerdeki katkısına dikkat çekilmiş, gözaltı, tutuklama, malvarlığına el koyma, kayyım atama gibi işlemlerdeki hukuksuzluklara atıflar yapılmıştır. İlk derece mahkemelerinin Anayasa Mahkemesinin kararlarını tanımaması, sulh ceza hâkimliklerinin sistemde sorun haline dönüşmüş olmaları, hâkim ve savcı seçiminde liyakatin aranmaması, HSK'nın yasama ve yürütmeye karşı bağımsız olmaması gibi pek çok mahsurlu alana dair tespitlere yer verilmiştir. Yargının örgütlenme özgürlüğünün baltalanması ve Yargıda Birlik Derneğinin buna etkisi de raporda değerlendirilmiştir.

Raporda yargının durumu ifade etmek için kullanılan kelime ve kelime öbekleri şu şekildedir: "toplu ihraçlar", "oldukça olumsuz etki", "ciddi bir gerileme", "zarar görme", "caydırıcı etki", "otosansür", "tedbir alınmaması", "gölge düşürme", "ciddi sorunlar", "özellikle endişe verici", "gayri resmi kriterlere dayanma", "yürütme ile yasama erklerinden bağımsız olmama", "yürütme erkinin etkisi bulunduğuna dair algı ciddi endişe", "AİHM içtihatlarından giderek uzaklaşma", "hükümete yakınlık", "Avrupa standartlarının açık bir şekilde ihlal edilmesi", "masumiyet karinesinin göz ardı

[2] https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf .

edilmesi", "Anayasa Mahkemesi kararını uygulamayı reddetme", "yargının yürütme erkinin etkisi altında bulunması" "şeffaf olmayan", "liyakate dayalı olma kriterinin uygulanmasıyla ilgili soru işaretleri", "kaygıların devam etmesi".

Raporda 15 Temmuz 2016 sonrasında meslekten çıkarılan hakim ve savcılarla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Bu ihraçların yargının genel durumuna etkisi gözler önüne serilmiştir. "Hâkim ve savcılara yönelik siyasi baskının devam etmesi ve 2016 darbe girişiminin ardından hâkim ve savcıların toplu ihraçları, yargının bağımsızlığı ile genel kalitesi ve etkinliği üzerinde oldukça olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu alandaki uyum erken aşamadadır. Ciddi bir gerileme yaşanmıştır ve diğer hususların yanı sıra 2016 darbe girişiminin ardından hâkim ve savcıların %30'unun ihraç edilmesi ve görevden el çektirilmesi neticesinde Türk yargısının bağımsızlığı oldukça zarar görmüştür. Söz konusu ihraçlar, yargı genelinde caydırıcı bir etki yaratmış ve hâkim ve savcılar arasında yaygın bir otosansür riskini de beraberinde getirmiştir. Yargının bağımsızlığını temin eden yasal güvencelerin yeniden tesis edilmesine yönelik herhangi bir tedbir alınmamıştır. Tam aksine, Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) ile ilgili yapılan Anayasa değişiklikleri, Kurulun yürütme erkinden bağımsızlığına daha çok gölge düşürmüştür." denilmiştir.

Raporda olağanüstü hâl döneminin bilançosu çıkarılmıştır. Yargı eli ile yürütülen hukuksuzluklar rakamlarla ortaya konulmuştur. "Olağanüstü hâlden bu yana 150.000'den fazla kişi gözaltına alınmıştır. Bunların arasında çok sayıda muhalif kişi de bulunmaktadır. Ocak 2018 sonu itibarıyla, 78.000'den fazla kişi terörle ilişkili suçlamalarla tutuklanmış; bunlardan 54.000'i adli kontrol şartıyla tutuksuz yargılanmak üzere salıverilmiş; 24.660'ının ise yargılama öncesi tutukluluk hâlleri devam etmiştir. Gülen hareketinin üyesi olduğundan şüphelenilen kişileri ve darbecileri kapsayan yargılama süreçleri, uluslararası standartlara riayet konusunda ciddi soruları da beraberinde getirmiştir. Şüpheli yakınlarının, kamu kurum ve kuruluşlarından ihraç edilmeleri ve pasaportlarına el konulması veya bunların iptal edilmesi gibi doğrudan veya dolaylı olarak bir dizi tedbire hedef olmaları özellikle endişe vericidir. Gülen hareketi ile bağlantı iddialarının tespiti; aralarında çocuklarının örgüt ile bağlantılı okullarda eğitim görmesi, örgüt ile bağlantılı bir banka hesabına para yatırılmış olması veya ByLock mobil mesajlaşma uygulamasının kullanılması da dâhil olmak üzere bir dizi gayri resmi kritere dayandırılmıştır. Eylül 2017'de Yargıtay ByLock kullanımını, Gülen hareketi üyeliği için yeterli delil saymıştır. Ancak Ekim 2017'de Yargıtay, Gülen hareketi sempatizanlığının bu harekete üyelik için yeterli sayılmayacağına, dolayısıyla bunun üyelik için yeterli bir delil teşkil etmeyeceğine karar vermiştir. Aralık 2017'de, yüzlerce kişinin yanlışlıkla ByLock kullanımı ile suçlanmış olduğunun ispatlanmasının ardından söz konusu mobil uygulamayı kullandığı iddiasıyla tutuklanan birçok kişi serbest bırakılmıştır."

2014 yılında yapılan seçimden sonra oluşturulan HSYK'nın (2017 Anayasa değişikliğinden sonra HSK olmuştur) kararları uluslararası yargı dernek ve organizasyonlarınca sürekli eleştirilmiştir. 15 Temmuz 2016'dan sonraki tutumu ise durumu daha da vahim bir hale getirmiş, uluslararası yargı ağları HSK'ya tepkilerini bir kısım yaptırımları hayata geçirerek göstermişlerdir. Bu durum Raporda

şu şekilde yer almıştır: "Aralık 2016'da, Avrupa Yargı Kurulları Ağı (ENCJ), HSK'nın gözlemci statüsünü askıya almaya ve ENCJ faaliyetlerine katılımını engellemeye karar vermiştir. Söz konusu karara gerekçe olarak, HSK'nın ENCJ mevzuatına uyumlu olmaması ve yürütme ile yasama erklerinden bağımsız olmaması gösterilmiştir"

HSK'nın yargı üzerindeki kıyımına dikkat çekilmiş ve "Değiştirilen Anayasa'da bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine yer verilmiş olsa da HSK, büyük çaplı açığa almalara ve hâkim ve savcıların görev yerlerini istekleri dışında değiştirmeye devam etmiştir. Mahkemelerin yeniden yapılandırıldığı durumlar hariç olmak üzere, hâkimlerin ve savcıların görev yerlerinin istekleri dışında değiştirilmesinin önlenmesi için yasal ve anayasal güvencelere ihtiyaç duyulmaktadır. Darbe girişiminden itibaren, toplamda 4.399 hâkim ve savcı açığa alınmış, bunlardan 454'ü HSK tarafından görevlerine iade edilmiştir. Hâlihazırda haklarında yasal işlem tesis edilmiş (ihraç ya da açığa alma) 4.000'den fazla hâkim ve savcı bulunmaktadır. Yargılama öncesinde tutuklu bulunan hâkim ve savcılar hakkında ortalama en az bir yıl boyunca iddianame hazırlanmamıştır."
Raporda Sulh Ceza Hakimlikleri üzerindeki yürütmenin etkisi, bağımsız ve tarafsız mahkeme olma hüviyetlerini kaybettiklerine dair hususlara temas edilmiş. Raporda "Sulh ceza hâkimleri kurumuna ilişin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Sulh ceza hâkimlerinin kararları, yargı yetkileri ve uygulamaları üzerinde yürütme erkinin etkisi bulunduğuna dair algı ciddi endişeye neden olmaya devam etmektedir. Bu endişeler, özellikle, arama emri çıkarma, gözaltına alma, internet sitelerine erişimi engelleme ve taşınmazlara el koyma gibi ciddi mali sonuçları da olabilecek geniş kapsamlı yetkilere sahip olmalarıyla ve kararlarına yönelik itirazların daha yüksek bir adli merci tarafından değil, bir başka tek hâkimli yapı tarafından inceleniyor olmasıyla ilgilidir. Sulh ceza hâkimliklerinin kararları, giderek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadından uzaklaşmakta ve nadiren yeterli düzeyde şahsileştirilmiş gerekçe sunmaktadır. Venedik Komisyonunun Mart 2017 tarihli görüşünde yer alan tavsiyelerinin acilen yerine getirilmesi gerekmektedir." denilmiştir.

Hâkim ve savcıların örgütlenme özgürlüğüne yapılan müdahaleye de dikkat çekilmiştir. Raporda yürütme organının uygulamalarına muhalif bir yaklaşım sergileyen sivil toplum kuruluşları kapatılırken, yerlerine alternatif olarak bırakılan tek derneğin hükümete yakın olduğuna vurgu yapılmıştır. Raporda bu konu şu şekilde ifade edilmiştir: "Yargıçlar ve Savcılar Birliği ve Yargıçlar Sendikası gibi iki önemli örgütün olağanüstü hâl kapsamında kapatılmasının yargıç derneklerindeki çoğulculuk üzerinde etkileri olmuştur. Yaklaşık 9.145 üyesi bulunan, en büyük dernek olan Yargıda Birlik Derneği hükûmete yakınlığıyla bilinmektedir."

Yasama ve yürütme temsilcilerinin, mahkemelerin önündeki davalarla ilgili sürekli basın açıklaması yapmaları masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirilmiş "Avrupa standartlarını açık bir şekilde ihlal ederek, şüphelilerin masumiyet karinesini göz ardı etmek suretiyle, devam etmekte olan davalar ile ilgili yorumlarını kamuoyu ile paylaşmaya devam etmiştir." denilmiştir.

İlk derece mahkemelerinin Anayasa mahkemesi kararlarını tanımamaları ve bu durumun hak ihlallerini derinleştirmesi de raporda kendisine yer bulmuştur. "Ocak 2018'de, ilk derece mahkemesi, hapiste bulunan tanınmış iki gazetecinin serbest bırakılmasına ilişkin Anayasa Mahkemesi kararını uygulamayı reddetmiş ve kısa süre sonra bu iki gazeteciden biri ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Tüm bunlar AB'nin Türkiye'de yargının bağımsızlığı konusundaki ciddi endişelerini daha da artırmaktadır. Diğer gazetecinin davasında, Anayasa Mahkemesi'nin 16 Mart'ta, Ocak'ta vermiş olduğu kararı yinelemesini müteakip, ilk derece mahkemesi gazetecinin ev hapsi şartıyla salıverilmesi kararını vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi her iki gazetecinin başvurusunu da incelemiş ve 20 Mart 2018'de Türk makamlarının bu gazetecilerin özgürlük ve güvenlik haklarını ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir. AİHM ayrıca Anayasa Mahkemesinin gerekçesini ve rolünü desteklemiş ve Ocak 2018 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına uymadığı için ilk derece mahkemesini eleştirmiştir. Mart 2018'de, 1.236 yeni hâkim ve savcının göreve başlama töreninin Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda düzenlenmesi yargının yürütme erkinin etkisi altında bulunduğuna yönelik algının güçlenmesine neden olmuştur." denilmiştir.

AKP'nin yargıyı ele geçirme sürecine de yer verilmiş, uygulamalar eleştirilmiş, bu uygulamaların Yargıya vereceği zararlara dikkat çekilmiştir. "Darbe girişimi sonrasındaki ihraç dalgasını takiben, geçmişte uygulanan meslek öncesi eğitim süresinin iki yıl olma şartının kaldırılmasıyla, hâkim ve savcı adaylarının büyük bölümünün sisteme hızla dâhil edilmesi sağlanarak boş kadrolar kademeli olarak doldurulmaktadır. Darbe girişiminden bugüne dek, 4.680 hâkim ve savcı adayının şeffaf olmayan ve hızlı bir seçim sürecinin ardından adli ve idari yargı sistemine dâhil edilmiş olması, liyakate dayalı olma kriterinin uygulanmasıyla ilgili soru işaretleri doğurmuştur. Bu kişilerin, %31'ini avukatlar oluşturmaktadır. Hâkim ve savcıların işe alınmasında ve terfisinde nesnel, liyakate dayalı, tek tip ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmamasına ilişkin kaygılar devam etmektedir. HSK, yürütme erkinden yeterince bağımsız değildir ve Adalet Bakanlığı, yeni hâkim ve savcıları seçen kurulları yönetmekte ve yıllık değerlendirmelerini yapmaktadır. İşe alımla ilgili nihai karar HSK tarafından verildiği hâlde HSK (ve Adalet Akademisi) seçim kurullarında hiçbir rol oynamamaktadır."

3. Türkiye 2019 Raporu

2019 Yılı Raporu'nda[3] ilk kez yargının bağımsız olmadığına dair net cümlelere yer verilmiştir. Bu Rapor o yönüyle dönüm noktasıdır denilebilir. İzleyen yıllardaki raporlarda da Türkiye'de yargının bağımsızlığını kaybettiği daha açık ver net bir şekilde ifade edilecektir. Bu raporda da öncekilerde olduğu gibi, hâkim savcı ihraçları, onlar hakkında açılan davalar, beraat edenlerin mesleğe geri kabul edilmemesi, HSK'nın yasama ve yürütmeden bağımsız olmaması, sulh ceza hakimliklerinin sistemdeki sorunlu yanları, ilk derece mahkemelerinin Anayasa Mahkemesinin kararlarını

[3] https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-_tr.pdf

tanımamaları, yargının özellikle ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklere verilen zararlarda fail durumuna gelmiş olmasına dair tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır.
Raporda yargının durumu ifade etmek için kullanılan kelime ve kelime öbekleri şu şekildedir: "yargının bağımsız olmaması", "endişelerin devam etmesi", "liyakatin aranmaması", "nesnel ölçütlerin olmaması", "toplu ihraçlar", "zarar görme", "caydırıcı etki", "otosansür", "yargının bağımsızlığını zayıflatma, "kuvvetler ayrılığını zayıflatma", "hiçbir tedbir alınmaması", "yasal ve anayasal güvenceler getirilmeme", "yürütme erkinin etkisi", "yürütmenin yargı üzerindeki etkisin ve siyasileşmenin arttığı", "masumiyet karinesini göz ardı edilmesi", "hukuka uygunluk konusunda şüphe uyandırma", "kaygıların devam etmesi", "yeterince bağımsız olmama", "ciddi endişeler", "güvenilir delillerle desteklenmeme", "savunma ve sanık arasındaki iletişimi engelleme".
Yargının bağımsız olmamasının temel hak ve özgürlüklerin korumasız kalmasına netice verdiği ifade edilmiş, "Hakların kullanılması; bu hakları ve özgürlükleri korumakla sorumlu kamu kurumlarının parçalı yapısı, bağımsızlıklarının kısıtlı olması ve yargının bağımsız olmaması nedeniyle engellenmektedir." denilmiştir.
Raporda "2016 darbe girişiminin ardından hâkim ve savcıların %30'unun ihraç edilmesi ve görevden uzaklaştırılması neticesinde Türk yargısının bağımsızlığı ile ilgili endişeler devam etmektedir. Hâkim ve savcıların işe alınmasında ve terfisinde; nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmaması ile ilgili olarak herhangi bir tedbir alınmamış olması nedeniyle, mevcut sistem çerçevesinde, yeni hâkim ve savcıların işe alınmaları endişeleri artırmıştır. İhraçların ve görev yerlerinin rızaları dışında değiştirilmesinin yargı üzerinde hâlâ caydırıcı etki yarattığı gözlemlenmekte ve bu durum, hâkim ve savcılar arasında otosansürün yaygınlaşması riskini taşımaktadır. Bu durum, bir bütün olarak yargıyı, bağımsızlığını ve kuvvetler ayrılığını zayıflatabilir. Yargının yürütmeden bağımsız olmasının sağlanması veya Hâkimler ve Savcılar Kurulunun bağımsızlığının artırılması amacıyla yasal güvencelerin yeniden tesis edilmesine yönelik hiçbir tedbir alınmamıştır. Paralel bir sistem oluşturma riski taşıyan, sulh ceza hâkimliği kurumuna ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır." tespitlerine yer verilmiştir.

2019 yılı Raporunda meslekten çıkarmalar ve ihraçlarla ilgili durum ve bu durumun yarattığı devam eden güvensizlik ortamı ile ilgili olarak "Bağımsızlık ve tarafsızlık" başlığı altında ayrıca şu tespitlere yer verilmiştir: "Hâkim ve savcılara yönelik tutuklamalar, davalar ve görev yeri değişiklikleri devam etmiştir. Hâkim ve savcıların rızaları dışında görev yerlerinin değiştirilmesinin engellenmesine yönelik yasal ve anayasal güvenceler getirilmemiştir." denilmiştir.

Sulh Ceza Hakimlikleri ile ilgili sorunlu alanlara da dikkat çekilmiş, "Sulh ceza hâkimlerinin kararları üzerinde yürütme erkinin etkisi bulunduğuna dair algıya ilişkin ve yargı yetkileri ve uygulamaları ile ilgili endişeler devam etmektedir. Bu endişeler, geniş kapsamlı yetkilere sahip olmaları ve kararlarına yönelik itirazların daha yüksek bir adli merci tarafından değil, bir başka tek hâkimli yapı tarafından inceleniyor olmasıyla ilgilidir. Bunların kararları, giderek AİHM içtihadından uzaklaşmakta ve nadiren yeterli düzeyde bireyselleştirilmiş gerekçe sunmaktadır. Savunma avukatlarının, belirli katalog suçlar için müvekkillerinin dava dosyalarına erişimleri,

iddianameler hazırlanıncaya kadar kısıtlanmaktadır. Bu, bazen bir yıldan daha uzun sürmektedir." denilmiştir.

Yürütme ve yasama organı temsilcilerinin, Yargı mensupları üzerinden güç gösterisi yapması, her fırsatta yargısal mevzularda basın açıklamaları yapmaları eleştirilmiştir. "Yeni hâkim ve savcıların kura törenleri ve adli yılın açılışı Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde yapılmaktadır. Söz konusu etkinlikler, yürütmenin yargı üzerindeki etkisinin ve siyasileşmenin arttığı yönündeki algıya katkıda bulunmaktadır. Devam eden davalara ilişkin olarak, yürütme ve yasamanın temsilcileri tarafından kamuoyuna yapılan açıklamalar, özellikle suçlayıcı olanlar, şüphelilerin masumiyet karinesini göz ardı etmekte ve hukuka uygunluk konusunda şüphe uyandırmaktadır. Bu açıklamalar, söz konusu davalara bakan hâkim ve savcılar üzerinde caydırıcı bir etkiye sahiptir." denilmiştir.

2019 yılı Raporunda, "Profesyonellik ve mesleki yeterlilik" başlığı altında yer alan tespitler ise şöyledir: "Şubat 2019 itibarıyla, darbe girişiminden bugüne dek, 10.000 hâkim ve savcı adayı şeffaf olmayan ve hızlı bir seçim sürecinin ardından adli ve idari yargı sisteminde yerini almıştır. Hâkim ve savcıların işe alınmasında ve terfisinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmamasına ilişkin kaygılar devam etmektedir. HSK, yürütmeden yeterince bağımsız değildir ve Adalet Bakanlığı, yeni hâkim ve savcıları seçen kurulları denetlemekte ve yıllık değerlendirmelerini yapmaktadır. İşe alınma ile ilgili nihai karar HSK tarafından verildiği hâlde HSK seçim kurullarında hiçbir rol oynamamaktadır."

Aynı raporda, "Yargının kalitesi" başlığı altındaki tespitler de şöyledir: "Genel olarak, başta terörle ilgili davalardakiler olmak üzere, hukuki gerekçeleri ve dayandırıldıkları somut deliller bakımından, yargı kararlarının kalitesine ilişkin ciddi endişeler bulunmaktadır. İddianameler genellikle iddiaları yansıtmakta ve güvenilir delillerle desteklenmemektedir. Bu iddianamelerin, bazen başka davalarda suçlanan kişilerin veya gizli tanıkların ifadelerine dayandırılması ciddi endişelere neden olmaktadır. Bazı davalarda, savunma tarafından ortaya konulan deliller ve iddialar mahkemenin değerlendirmesine yansımamaktadır. Duruşmalar sırasında, şüpheliler ve tanıklar genelde adliyeye getirilmemekte, görsel-işitsel bilgi sistemi aracılığıyla ifade vermektedirler. Bu durum, savunma ve sanık arasındaki iletişimi engellemektedir ve sadece gerekli durumlarla sınırlandırılmalıdır. İnsan hakları savunucuları ile sivil ve siyasi aktivistlere hukuki yardım sağlayan avukatlar da görevlerini yaparken engellerle karşılaşmakta ve bazı durumlarda, tutuklanma, gözaltına alınma ve haklarında kovuşturma başlatılması ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, ne pahasına olursa olsun engellenmelidir. Tutuklu olan ya da duruşmasını bekleyen yaklaşık 500 avukat bulunmaktadır."

4. Türkiye 2020 Raporu

2020 Raporu'nda[4] giriş bölümünden başlanarak yargı bağımsızlığının yokluğuna vurgu yapılmıştır. Yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü alanlarında gelişmeden ziyade gerileme yaşandığı yönünde

[4] https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf

tespitler yapılmıştır. Meslekten ihraçların ve tutuklamaların devam etmesi, beraat eden hakimlerin mesleğe kabul edilmemeleri, yargı üzerindeki baskılar, HSK'nın yasama ve yürütmeye karşı bağımsız olmaması, sulh ceza hakimliklerinin temel hak ve özgürlükler açısından sorun oluşturması, Yargıda Birlik Derneği'nin yürütmeye bağımlılığı, ilk derece mahkemelerinin Anayasa Mahkemesi kararlarını tanımamaları gibi pek çok alanda tespitler yapılmıştır.

Raporda yargının durumu ifade etmek için kullanılan kelime ve kelime öbekleri şu şekildedir: "endişelerin giderilmemesi", "endişelerin devam etmesi", "daha fazla gerileme", "yargının bağımsız olmaması", "yargı bağımsızlığının eksikliği", "soru işaretlerine yol açma", "denge ve denetleme mekanizması bulunmaması", "toplu ihraçlar", "şeffaflıktan yoksunluk", "yargının etkinliğine ve profesyonelliğine gölge düşürme", "olumsuz etki", "yer değiştirmeye zorlama", "endişelerin devam etmesi", "liyakatin aranmaması", "nesnel ölçütlerin olmaması", "caydırıcı etki", "sindirme", "hiçbir tedbir alınmaması", "yürütme ve yasamadan bağımsız olmama", "hiçbir adım atılmaması", "sistemin güvenilirliğine zarar verme", "kamuoyunun güvenini zayıflatma", "caydırıcı etki", "masumiyet karinesini hiçe sayma", "Anayasa Mahkemesi kararlarını uygulamama", "şüphe yaratmak" HSK'nın yürütme erkinden ve TBMM'den bağımsız olmaması", "yargı kararlarının kalitesine ilişkin ciddi endişelerin devam ettiği", "güvenilir delillerle desteklenmeme", "adalete erişim ve savunma hakkı kısıtlanması", "karalama kampanyaları", "masumiyet karinesini ihlali", "ciddi gerileme", "önemli güvencelerin ortadan kaldırılması", "geniş kapsamlı kısıtlamalar ve izlemeler", "otosansür", "yargının bağımsız olmaması".
Türkiye'nin hukukun üstünlüğü ve diğer alanlardaki performansının olumsuzluğuna giriş bölümünden itibaren işaret edilmiştir. Raporda "Türk Hükûmetinin AB'ye katılım hedefi konusunda yinelediği kararlılık, uygun tedbirler ve reformlarla desteklenmemiş ve AB'nin, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargının bağımsızlığının sürekli kötüye gitmesi ile ilgili duyduğu ciddi endişeler giderilmemiş; birçok alanda daha fazla gerileme olmuştur." denilmiş, 2019 Raporunda da yer alan "Hakların uygulanması; insan hakları ve özgürlüklerin korunmasından sorumlu kamu kurumlarının parçalı yapısı ve bağımsızlıklarının kısıtlı olması nedeniyle engellenmekte ve yargının bağımsız olmaması nedeniyle zorlaşmaktadır." eleştirisi yinelenmiştir.

Raporda OHAL Komisyonu ile ilgili değerlendirmede de yargı bağımsızlığına atıf yapılmış ve "Kurumsal bağımsızlığın ve yargı bağımsızlığının eksikliği; inceleme usullerinin uzun sürmesi, yeterli düzeyde bireyselleştirilmiş kriterler ile uygun savunma araçlarının bulunmaması gibi önemli eksiklikler, Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonunun ne kadar etkili bir çözüm yolu olduğu konusunda soru işaretlerine yol açmaktadır." denilmiştir.

Raporda yargının bağımsızlığının sürdürülebilir bir şekilde yara aldığı ve ülkenin yönetim sistemi bu şekilde devam ettiği sürece düzelmenin beklenemeyeceği ifade edilmiştir. Raporda "Venedik Komisyonunun 2017 görüşünde belirtildiği üzere, mevcut uygulama şekliyle, Cumhurbaşkanlığı sisteminde, gücün tek makamda aşırı yoğunlaşmasına karşı güvence sağlanması ve yargının

bağımsızlığının temin edilmesi için gereken denge ve denetleme mekanizması bulunmamaktadır." denilmiştir.

Nitelikli hâkim ve savcıların tasfiyesi, yeni alımların kadrolaşma niteliğinde olmasına dikkat çekilmiş, "Olağanüstü hâl ilan edilmesinden bu yana, hâkim ve savcıların geniş çaplı ihraçlarının olumsuz etkileri, mesleğe yeni almaların hızlandırılmış usullerle ve şeffaflıktan yoksun bir seçim süreci ile yapılması yargının etkinliğine ve profesyonelliğine gölge düşürmektedir. Bu durum, yargının bağımsızlığı ile genel kalitesi ve etkinliği üzerinde önemli bir olumsuz etki oluşturmaya devam etmiştir." tespitleri yapılmıştır.

Hukuksuz meslekten çıkarmaların yargı üzerindeki etkisi, HSK'nın yapısı ve Sulh Ceza Hakimliklerinin durumu şu cümlelerle değerlendirilmiştir: "Türk hâkim ve savcıların % 30'unun ihraç edilmesinin ve yer değiştirmeye zorlanmasının hem bağımsızlık hem de verimlilik açısından olumsuz etkisi devam etmiştir. Hukuka uygunluk gözetilmeksizin yapılan ihraçların yargı içinde otosansüre ve sindirilmeye yol açtığına dair endişeler mevcuttur. Hâkimler ve Savcılar Kurulunun bağımsızlığını güçlendirmek için bu Kurulun yapısını ve üyelerinin seçim sürecini değiştirecek herhangi bir tedbir alınmamıştır. Hâkim ve savcıların mesleğe alınmasında ve terfisinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmamasına ilişkin kaygılar devam etmektedir. Sulh ceza hâkimliği kurumunda herhangi bir değişiklik yapılmamış olup, yargı yetkileri ve uygulamaları ile ilgili endişeler devam etmiştir."

HSK'nın yürütmeye bağlı pozisyonu nedeniyle Avrupa Yargı Kurullarından çıkarılmasına değinilmiş, "Aralık 2016'dan bu yana, Avrupa Yargı Kurulları Ağı (ENCJ), Hâkimler ve Savcılar Kurulunun, yürütme ve yasamadan bağımsız olmadığı için ENCJ tüzüğüne uymadığı gerekçesiyle, gözlemci statüsünü askıya almış ve ENCJ faaliyetlerine katılımını engellemiştir." denilmiştir.
Hukuksuz bir şekilde ihraç edilen hâkim ve savcılara ilişkin verilere ve hukuksuzluklara dikkat çekilmiş, durum şu cümlelerle izah edilmiştir: "Darbe girişiminden bu yana, toplamda 4.399 hâkim ve savcı ihraç edilmiştir. 2019'da hiçbir hâkim ve savcı, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından görevine iade edilmemiştir. Venedik Komisyonunun; bir hâkimin ihraç edilmesine hükmeden her kararın şahsi ve gerekçeli olması, doğrulanabilir delillere atıfta bulunması ve HSK nezdindeki işlemlerin en azından hukuka uygunluğun asgari standartlarına uyması gerektiğinin belirtildiği Aralık 2016 tarihli görüşünde belirtilen eksikliklerin giderilmesine yönelik hiçbir adım atılmamıştır."

Sulh Ceza Hakimlikleri ile ilgili bir bölüm ayrılmış ve "Sulh ceza hâkimliği kurumuna ilişkin olarak, yürütme erkinin bu kurumun kararları, yargı yetkisi ve uygulamaları üzerindeki etkisi ile ilgili ciddi endişeler devam etmiştir. Sulh ceza hâkimliği; arama kararı çıkarma, kişileri tutuklama, internet sitelerine erişimi engelleme veya taşınmazlara el koyma gibi bireyler için çok ciddi sonuçları olabilecek kapsamlı yetkilere sahiptir. Bu yetkilere rağmen, sulh ceza hâkimlerinin aldığı kararlara yapılan itirazlar daha yüksek bir adli merci tarafından değil, yatay olarak bir başka sulh ceza hâkimi tarafından incelenmektedir. Bu durum, sistemin güvenilirliğine zarar vermekte ve kamuoyunun

güvenini zayıflatmaktadır. Komisyon tarafından hazırlanan önceki ülke raporlarında belirtildiği üzere, Venedik Komisyonunun Mart 2017 tarihli görüşünde yer alan tavsiyeler vakit kaybetmeksizin uygulanmalıdır." denilmiştir.

Hâkim ve savcıların örgütlenme özgürlüğü ve Yargıda Birlik Derneğinin sistem üzerindeki baskı unsuru oluşuna dikkat çekilmiş, "Hâkim derneklerindeki çoğulculuk, olağanüstü hâl sırasında bir dizi derneğin kapatılmasının yargı mensupları üzerinde yarattığı caydırıcı etki ile ciddi biçimde etkilenmiştir. Hükûmete muhalefet ettiği düşünülen bir derneğe üyeliğin, meslekte ilerlemenin önünde engel oluşturduğuna dair bildirimler mevcuttur. Yaklaşık 9.300 üyesi bulunan, Türkiye'deki en büyük dernek olan Yargıda Birlik Derneği hükûmete yakınlığıyla bilinmektedir. Mesleğe yeni alınan hâkim ve savcılara, işe başlar başlamaz Yargıda Birlik Derneğine üyelik başvurusu verilmektedir."

Siyasilerin yargıya müdahale mahiyetindeki demeç ve açıklamaları ile ilgili "Yürütme ve yasama erki temsilcileri, şüphelilerin masumiyet karinesini hiçe sayarak ve yargının bağımsızlığı ilkesine karşı gelerek sürmekte olan davalar ile ilgili yorumlarını kamuoyu ile paylaşmaya devam etmiştir." Denilmiştir.

Yerel mahkemelerin Anayasa Mahkemesini tanımamaları yönündeki tutumlarının sürdüğü ifade edilmiştir. Bu durum şu şekilde raporda yer almaştır "Anayasa Mahkemesi kararları ile alt mahkemeler tarafından benzer davalarda uygulanması gereken bir ilke tesis edilmesine rağmen, alt mahkemeler benzer olguları bulunan davalarda Anayasa Mahkemesi kararlarını uygulamamıştır.".
HSK'nın bağımsız olmadığına ve hâkim savcılar hakkındaki keyfi disiplin uygulamalarına dikkat çekilmiş "Hâkim ve savcılara yönelik disiplin usulleri bulunmaktadır ancak mevcut sistem, yargının bağımsızlığını koruyan önemli güvenceler hususunda şüphe yaratmaktadır. Dürüstlük kuralları ihlallerinin tespitine ve disiplin cezalarının uygulanmasına yönelik mekanizmaların etkili hâle getirilmesi ve siyasi müdahalelerden uzak olması gerekmektedir ancak Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yürütme erkinden ve TBMM'den bağımsız olmadığı dikkate alındığında bunu sağlamanın zorlayıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Şubat 2020'de Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Gezi Davasında delil yetersizliği nedeniyle sanıklar hakkında beraat kararı veren İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesinin üç hâkimi hakkında soruşturma başlatmıştır." Denilmiştir.

Yargıdaki kadrolaşmanın ve liyakatin dikkate alınmamasının yargıdaki siyasallaşma ile ilişkisine dair "Boş kadrolar, adayların büyük çoğunluğunun sisteme şeffaf olmayan ve hızlı bir seçim sürecinin ardından girmesine imkân sağlanarak doldurulmaya devam etmiştir. Hâkimler ve Savcılar Kurulu, yürütme erkinden bağımsız değildir ve Adalet Bakanlığı, yeni hâkim ve savcıları seçen kurulları yönetmekte ve yıllık değerlendirmelerini yapmaktadır. Hâkim ve savcıların mesleğe alınmasında ve terfisinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmamasına ve dolayısıyla yargının siyasileşmesine ilişkin kaygılar devam etmektedir." tespitleri yapılmıştır.

Yargı mercilerinin hukuk dışı, keyfi yargılama usullerine dair şu tespitler yapılmıştır: "Başta terörle ilgili davalardakiler olmak üzere, hukuki gerekçe ve somut deliller bakımından, yargı kararlarının kalitesine ilişkin ciddi endişeler devam etmektedir. İddianameler genellikle güvenilir delillerle desteklenmemiş olan iddiaları yansıtmaktadır. Delil ve suç isnadı arasında kurulmuş bir bağ olmaması, ciddi endişe yaratan çok sayıda unsurlardan biridir. Bazı davalarda, savunma makamı tarafından sunulan deliller mahkemenin değerlendirmesine dâhil edilmemiştir. Pek çok davada, gizlilik kararı alınması nedeniyle, adalete erişim ve savunma hakkı kısıtlanmıştır. Buna paralel olarak, kovuşturma dosyalarındaki ayrıntıların medya organlarında yer almaya devam etmesi, bazı davalarda karalama kampanyaları düzenlenmesine yol açmış ve masumiyet karinesini ihlal etmiştir" Yargının bağımsız olmamasının temel hak ve özgürlüklerin kullanımına olan olumsuz etkisine dikkat çekilmiştir. Raporda "Avrupa Konseyi, Türkiye'de temel haklara riayet edilip edilmediğini izlemeye devam etmiştir. Pek çok alanda ciddi gerileme devam etmiştir. Olağanüstü hâlin kaldırılmasının hemen ardından yürürlüğe konulan mevzuat, gözaltındaki kişileri kötü muameleden koruyan önemli güvenceleri ortadan kaldırarak suçun cezasız kalması riskini de artırmıştır. Gazeteciler, yazarlar, avukatlar, akademisyenler, insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve eleştirel seslere getirilen geniş kapsamlı kısıtlamalar ve izlemeler, söz konusu özgürlüklerin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum otosansüre neden olmaktadır. Hakların uygulanması; insan hakları ve özgürlüklerin korunmasından sorumlu kamu kurumlarının parçalı yapısı, bağımsızlıklarının kısıtlı olması nedeniyle engellenmekte ve yargının bağımsız olmaması nedeniyle zorlaşmaktadır" denilmiştir.

5. Türkiye 2021 Raporu

2021 Raporu'nda[5] 2019 ve 2020'de olduğu gibi yargının bağımsız olmadığını kabul etmiştir. Rapor hakim savcıların ihracı, tutuklanmaları ve yer değiştirmeleri, beraat eden hakim ve savcıların mesleğe geri döndürülmemesi, yargının bağımsız ve tarafsız olmaması, yürütme ve yasama organı temsilcilerinin yargıya müdahalesi, hakim savcı seçim usulünde liyakatin aranmaması, HSK'nın bağımsız ve tarafsız olmaması, hakim ve savcıların hukuksuzlukların faili durumuna gelmiş olması, siyasi yargılamalardaki yaygın hukuksuzluklar, hukuki güvenceler açısından gelişmelerin olmadığı gibi geriye doğru gidişin devam ettiğine dair tespitler yapılmıştır.

Raporda yargının durumu ifade etmek için kullanılan kelime veya kelime öbekleri şu şekildedir: "sürekli kötüye gitme", "ciddi endişe", "daha fazla gerileme", "ciddi gerileme", "yargı bağımsızlığı eksikliği", "hâkim ve savcılar üzerindeki usule aykırı baskı", "hiçbir tedbir öngörülmemesi", "liyakatin bulunmaması", "endişe kaynağı", "endişe yaratmaya devam etme", "gücün tek bir makamda aşırı yoğunlaşması", "denge ve denetleme sistemi hâlâ bulunmaması", "hâkimler ve

[5] https://www.ab.gov.tr/siteimages/2021_trkiye_raporu_tr.pdf

savcılar üzerindeki usule aykırı baskı", "olumsuz etki oluşturma", "yargının etkinliğine ve profesyonelliğine gölge düşürmeye", "Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarını uygulamayı reddetmesi", "endişeleri artırma", "HSK'nın bağımsız olmaması", "yargının bağımsız olmaması", "daha fazla zayıflatılma"

Raporda yargı bağımsızlığındaki gerilemenin devam ettiğine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Raporda durum "AB'nin, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı bağımsızlığının sürekli kötüye gitmesi ile ilgili ciddi endişeler giderilmemiştir. Birçok alanda daha fazla gerileme olmuştur.", "2016'dan bu yana gözlemlenen ciddi gerileme devam etmiştir. Özellikle, sistemsel olarak yargı bağımsızlığı eksikliği ve hâkim ve savcılar üzerindeki usule aykırı baskıya ilişkin olmak üzere endişeler devam etmektedir. Yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nda bazı olumlu tedbirler öngörülmektedir ancak yargı bağımsızlığına ilişkin önemli eksikliklerin hiçbirine değinilmemektedir. Özellikle, Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu ve Avrupa Komisyonunun uzun süredir yerine getirilmemiş tavsiyeleri olan, kuvvetler ayrılığı ilkesine riayetin iyileştirilmesine veya Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapısının ve üyelerinin seçim sürecinin iyileştirilmesine yönelik hiçbir tedbir öngörülmemektedir. Darbe girişiminin ardından ihraç edilen hâkim veya savcılardan hiçbiri, beraat etmelerine rağmen, görevlerine iade edilmemiştir. Hâkim ve savcıların mesleğe alınmasında ve terfisinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmaması hâlâ endişe kaynağıdır. Sulh ceza hâkimliği kurumu, yargı yetkisi ve uygulamaları ile ilgili olarak endişe yaratmaya devam etmiştir." denilerek ifade edilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı sisteminin kendisinin yargı bağımsızlığının önündeki en büyük engel olduğuna, "Venedik Komisyonunun 2017 tarihli görüşünde vurgulandığı üzere; Cumhurbaşkanlığı sisteminde, gücün tek bir makamda aşırı yoğunlaşmasına karşı güvence sağlayan ve yargının bağımsızlığını temin eden denge ve denetleme sistemi hâlâ bulunmamaktadır." denilerek temas edilmiştir.

Aradan geçen 5 yıllık süreye rağmen 2016 yılındaki büyük tasfiye ve sonrasındaki hakim savcı ihraçlarının, hakim ve savcılar üzerinde baskı unsuru olarak kullanıldığı, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının tanımamasının yargı üzerinde yarattığı etkiye "Hâkimler ve savcılar üzerindeki usule aykırı baskı, yargının bağımsızlığı ile genel kalitesi üzerinde önemli bir olumsuz etki oluşturmaya devam etmiştir. Hâkim ve savcıların geniş çaplı ihraçlarının olumsuz etkileri, yargının etkinliğine ve profesyonelliğine gölge düşürmeye devam etmiştir. Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarını uygulamayı reddetmesi, yargının uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına bağlılığı konusundaki endişeleri artırmıştır" denilerek değinilmiştir.

Türkiye'nin hazırladığı "İnsan Hakları Eylem Planı"nın sözde kaldığı, yargının bağımsız olmaması nedeniyle hayata geçirilemediğine dair "Daha çok yargı kararının AİHM içtihadıyla çelişmesiyle birlikte ciddi gerileme devam etmiştir. Yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nda yargının bağımsızlığının iyileştirilmesine yönelik bazı tedbirler öngörülmektedir. Bununla birlikte, İnsan Hakları Eylem

Planı'nda yargının bağımsızlığına ilişkin önemli eksikliklerin hiçbiri ele alınmamaktadır." denilmiştir.
Haklarında beraat kararı verilmesine rağmen mesleğe tekrar alınmayan hâkim ve savcılarla ilgili "Darbe girişiminin ardından ihraç edilen hâkim veya savcılardan hiçbiri, beraat etmelerine rağmen, görevlerine iade edilmemiştir." ibarelerine yer verilmiştir.

Daha önceki raporlarda ifade edilen kadrolaşma ve liyakatin dikkate alınmaması ile ilgili olarak "Hâkim ve savcıların mesleğe alınmasında ve terfiinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmaması hâlâ endişe kaynağıdır." tespiti yapılmıştır.

Sulh Ceza Hakimliği, yargı sisteminde sorunlu bir alan olarak kabul edilmiş ve bu sorunlu alanla ilgili daha önceki raporlarda belirtilen yönlerde tedbirler alınmamış olması eleştiri konusu yapılmış ve "Sulh ceza hâkimliği kurumunda herhangi bir değişiklik yapılmamış olup, yargı yetkileri ve uygulamaları ile ilgili endişeler devam etmektedir" denilmiştir.

Bu Raporda da "Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapısı, yürütmeden bağımsız olmaması ve üyelerinin atanma süreci ile ilgili endişeler devam etmektedir." denilerek HSK'nın bağımsız olmadığı tekrar vurgulanmıştır.
HSK'nın Avrupa Yargı Kurulları Ağı'ndaki üyeliğinin askıya alınması tekrar hatırlatılmıştır: "Bağımsızlık eksikliği nedeniyle, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun, Avrupa Yargı Kurulları Ağı'na katılımı Aralık 2016'dan bu yana askıya alınmıştır."

Hâkim ve savcıların meslekten çıkarılması ile ilgili olarak "Venedik Komisyonunun Aralık 2016 tarihli görüşünde hâkimlerin ihraç edilmesine ilişkin asgari standartlar ve hâkim ve savcıların görev yerlerinin değiştirilmesine ilişkin yasal güvencelerle ilgili olarak tespit edilen eksiklikler henüz ele alınmamıştır…. Sonuç olarak, darbe girişiminden bu yana, 3.968 hâkim ve savcı Gülen hareketiyle bağlantılı oldukları iddiasıyla ihraç edilmiştir." denilmiştir.

Cumhurbaşkanı ve yasama ile yürütmenin başka temsilcilerinin yargıya müdahale niteliğindeki söylemleri ile ilgili "Yargı bağımsızlığı, devam eden davalar hakkında Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere, yürütme ve yasama erki temsilcilerinin kamuoyuna yaptığı açıklamalarla daha fazla zayıflatılmıştır." denilmiştir.

Dürüst ve görevinin gereğini yerine getiren hâkim ve savcıların HSK tarafından mağdur edildiği ifade edilmiş, konu ile ilgili "Dürüstlük kurallarının ihlallerinin tespitine ve disiplin cezalarının uygulanmasına yönelik mekanizmaların etkili hale gelmesi ve siyasi müdahalelerden uzak olması gerekmektedir. Ancak, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun bağımsız olmaması bu mekanizmaları sekteye uğratmaktadır. Bazı yargı mensupları, görevlerini meşru bir şekilde yerine getirmeleri nedeniyle yaptırımlara maruz kalmıştır. Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından Gezi Parkı

davasında sanıkları delil yetersizliğinden beraat ettiren üç hâkime yönelik olarak Şubat 2020'de açılan soruşturma devam etmektedir.” tespiti yapılmıştır.

MUSTAFA DOĞAN KİMDİR?

Mustafa Doğan, 2002 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 2003 yılında Hâkim Adaylığı stajına başladı. 2005-2016 yılları arasında Cumhuriyet Savcısı olarak görev yaptı. 2011-2014 yılları arasında 3 yıllığına Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünde tetkik hâkimi olarak çalıştı. Yüksek Lisans Tezini "*Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı ve Hâkimin Tarafsızlığı*" konusunda yazdı. Penoloji, cezaevleri, insan hakları, çocuk hakları üzerine çalışmalar yapmakta, makaleler yazmaktadır.

CrossBorder Jurists- Sınır Aşan Hukukçular (www.crossborderjurists.org) derneğinin kurulumunda yer aldı ve çalışmalarına aktif olarak destek veriyor.

E-mail: s.mustafa.dogan@gmail.com
Twitter: @mustafa_dogan00